

КАРЪЛ ПИРСЪН

героят
в тиб

Шест архетипа, с които живеем

с е р ц я
с е б е
с ц
п о з н а й

ГЕРОЯТ
В ТЕБ

КАРЪЛ ПИРСЪН е президентка на „Меристем“ – нетърговска организация, предлагаща обучение и тренировки за лично и професионално израстване.

Тя е съавторка на „Кой съм този път?“ (1976) и „Жената герой в американската и английската литература“ (1981). След големия успех на знаменитата си книга „Героят в теб“ (1986) Пирсън зарадва многобройните си почитатели в САЩ и по света с продължението на своя бестселър „Да събудиш героите в теб – Дванадесетте архетипа, които ни помагат да намерим себе си и да променим този свят“ (1991).

Като съчетава литература, антропология и психология, бестселърът „ГЕРОЯТ В ТЕБ“ на Каръл Пирсън очертава ясно, с прозрение и разбиране шестте героични архетипове, които съществуват у всеки от нас, за да разберем кои сме и как живеем живота си. Разширеното издание включва упражнения, чиято цел е да събудят тези архетипове, така че да можем чрез тях да осмислим житейските си пътувания.

Чудесна и полезна книга за хода на психичното ни развитие, чиито етапи се представят от често срещани архетипове, познати на повечето от нас... „Героят в теб“ създава еволюционна психология на архетипите.

ДЖИЙН ШИНОДА БОУЛЪН,
*авторка на „Богините във всяка жена
и боговете във всеки мъж“*

Книгата ни предлага речник – НЕВИНЕН, СИРАК, СКИТНИК, ВОИН, МЪЧЕНИК, МАГЪОСНИК – за да обобщи широк обхват от модели на човешките взаимоотношения, и положителни, и отрицателни. Резултатите са пълни с прозрение и себеразкриване...
Чете се с удоволствие.

ДЖЕСИ БЪРНАРД, *авторка на „Женски свят“*

С Е Р И Я • П О З Н А Й С Е Б Е С И •

КАРЪЛ ПИРСЪН

ГЕРОЯТ В ТЕБ

Шест архетипа,
с които живеем

невинен • сирак
скитник • воин
мъченик • магьосник

Превод от английски Лилия Янева

*Ако искате да закупите книги на ИК „Кибеа“,
можете да ги поръчате чрез най-близкия до вас
книготърговец, или на телефон (02) 988 0193,
както и на електронните ни пощи
bookstore@kibea.net и office@kibea.net.*

ЦЕНТЪР ЗА КНИГИ И ЗДРАВЕ „КИБЕА“

София 1000, ул. „Д-р Вълкович“ №2А
(близо до ул. „Ангел Кънчев“ и ул. „Солунска“)

Фирмена книжарница: 988 01 93

Carol S. Pearson
THE HERO WITHIN

Copyright © 1986, 1989 by Carol S. Pearson

All rights reserved.

Originally published by HarperSanFrancisco,
a division of HarperCollinsPublishers

- © Издателска къща „Кибеа“, 1996, 2015
- © Лилия Янева, превод, 1996
- © Красимира Деспотова, графичен дизайн, 1996, 2015

ISBN 954-474-062-7

*С обич и признателност
за дълбоката му вяра
и за силата на неговия пример,
посвещавам тази книга на моя баща,
Джон А. Пирсън*

Благодарност

Докато пишех тази книга, критерият ми за „истината“ не беше външна величина, а моят собствен практически опит. Това, което съм казала в нея, ми е служило добре в живота. Приложила съм и съм изпробвала онова, което открих с четене, наблюдение, изследване, в разговори с мои приятели, колеги и студенти и чрез взаимоотношенията ми с околните. Тук споделям истините, които издържаха изпитанието. Бих искала да ви представя някои хора и групи, оказали огромно влияние върху мисленето и живота ми и без които нямаше да напиша тази книга. На Катерин Поуп, с която сме написали две книги, изказвам благодарност за това, че придаде острота на идеите ми, и за сестринското ѝ сътрудничество.

На Ан Шийф изказвам моите най-дълбоки благодарности за това, че в нейно лице за пръв път в живота си имам нещо като наставник. През шестте години, докато работех в нейните Интезивни курсове за жени с професия, възгледите ми за живота коренно се промениха. Схващанията на Ан Шийф за различията между мъжката и женската система, разсъжденията ѝ за начините, по които се постига психичното и емоционалното здраве, когато се научим да „живеем в развитие“, и опитът на съвместната ни работа преобрази живота и работата ми. Признателна съм и на групи колежки от курсовете на Шийф, по-специално на Лив Еструп, Дебора Карвър Марстелар, Розмари Роко и Джил Шумахър, от която научих много за живота в развитие и за личната отговорност и духовност.

Благодарна съм също на Марни Хармъни, която ме запозна с идеите на Патриша Сън и движението „Нова епоха“, и на „Миракълс груп“ от Шарлот, Северна Каролина, за онова, което ми разказаха за Магьосника, специални благодарности на Каръл Рупърт, Джуди Билман, относно утвърждаването

на изобилието и благополучието и за обичта и подкрепата им. Не мога да си представя по-нататък живота без този грижовен колектив. На съпруга ми Дейвид Мъркоуиц и на децата ми Джеф, Стийв и Шана дълбока признателност за тяхната обич, подкрепа и заради търпението, с което понасяха дългите ми часове пред компютъра и пълната ми разсеяност, докато пишех книгата.

Дълбоко съм задължена за насърчението и критиките на колегите и студентите, които четеха и обсъждаха ръкописа: особено голяма подкрепа ми оказа Шарън Сийвърт, която щедро отделяше от времето си, за да прави конкретни редакторски предложения и по време на множество дълги обеци обсъждаше идеите и начините за структуриране на главите и как да се направи книгата по-ясна. Като завърших прегледа на ръкописа, имах късмета да участвам в кръжока „Пътубането на героя“ на Дейвид Олдфийлд и неговите идеи и предложения бяха много ценни за окончателното преподреждане и настройване на идеите ми. Благодарна съм и за експертната помощ на Дейвид Мъркоуиц при окончателното редактиране и изчитане на ръкописа. Сред другите, които прочетоха ръкописа и направиха бележки по него и чиято промицателност бе от особено значение, са Дий Кнефелкамп, Джоузефин Уидърс, Дебора Марстелар, Дороти Франклин, Гари Фераро, Джеси Ленард, Джуди Тъчтън и студентите от курса ми „Културата на жените и социалната промяна“ през есента на 1984 година в Университета на Мериленд.

Накрая искам да благодаря на Програмата за изследвания на жените в Университета на Мериленд, че ми осигури работна среда, в която имаше и помощ, и предизвикателство; на университета – за годината, свободна от лекции, през която можах да напиша книгата, и на студентите от моя курс „Жените, изкуството и културата“, че ме подтикнаха да я напиша.

Тук разкриваме възможностите на „религията на психологията“, като подсказваме, че психологията е разновидност на религиозното изживяване. Психологията като религия предполага всички психологични събития да се представят като въздействия на боговете в душата, а всички дейности, свързани с душата, подобни на психотерапията – като изпълнения на ритуал, свързан с тези богове... Не става дума, че религията се обръща към психологията – не, психологията просто си отива у дома.

Д Ж Е Й М С Х И Л М А Н
Преразглеждане на психологията

Съдържание

ПРЕДГОВОР		
КЪМ РАЗШИРЕНОТО ИЗДАНИЕ	13	
ПРЕДГОВОР	17	
ПРЕДИСЛОВИЕ	25	
ГЛАВА 1	Пътуването на героя	31
ГЛАВА 2	От невинен към сурак	68
ГЛАВА 3	Скутникът	110
ГЛАВА 4	Воинът	147
ГЛАВА 5	Мъченикът	187
ГЛАВА 6	Магьосникът	216
ГЛАВА 7	Завръщането	272
ГЛАВА 8	Как да ползваме (и да не използваме) тази книга	281
УПРАЖНЕНИЕ ЗА ГЕРОЯ В ТЕБ		297
ПРИЛОЖЕНИЕ А		342
ПРИЛОЖЕНИЕ Б		347
ПРИЛОЖЕНИЕ В		350

Предговор към разширеното издание

Първоначалният ми подтик да напиша „Героят в теб“ бе загрижеността, че няма да можем да решим големите политически, социални и философски проблеми на нашето време, ако толкова много хора продължават да смятат, че героят е „някъде там“ или „там горе“, извън тях. Замислих книгата като призив към странстване, като предизвикателство към читателите да излязат героите в себе си и да извършат пътешествията си. Призивът не цели да станем по-големи, по-добри или по-значими от някой друг. *Всички* сме от значение. Всеки от нас е в състояние да даде съществен принос, но това може да стане само ако поемем риска да бъдем изцяло верни на себе си.

Зад бясната всепоглъщаща гонитба на пари, обществено положение, власт и удоволствия, зад зависимите и напращивите типове поведение, които се срещат често, днес съществува повсеместно усещане за пустота и жажда за духовна дълбочина. Докато пишех „Героят в теб“, ми се струваше, че всеки иска и има нужда да открие, ако не „смисъла на живота“, поне смисъла на

своя индивидуален живот, за да намери начини да живее и да съществува богато, сигурно, истински.

Въпреки че бях наясно с това, мощният културен отзвук на интервюта на Бил Мойърс с Джоузеф Камбъл в поредицата „Силата на мита“, излъчена от *Пб-блик бродкастинг сървис*, както и възторженият отклик на читателите на „Героят в теб“, приятно ме изненадаха. Изглежда, че повече хора, отколкото бих гръзнала да си представя, са готови и дори нямат търпение да откликнат с възторжено „да“ на зова за героично пътешествие.

Първото издание на „Героят в теб“ се разпродаете почти изцяло – хората научаваха едни от други, че книгата е излязла от печат. Зарадвах се, като разбрах, че много читатели са купували по няколко екземпляра като подарък за приятели и колеги – с цел да ги призват към странстване и да ги приобщят към себе си, което ще ги подкрепя по време на пътуването им. Мнозина се оплакваша, че екземпляри от книгата изчезват от кабинетите и гостните им – според мен те попадаха при техни приятели, любовници, роднини, клиенти и колеги.

Много читатели ми писаха или се обадиха по телефона, за да ми кажат, че „Героят в теб“ отразява тяхно преживяване или че по някакъв начин им вдъхва сила. Особено ме трогна един мъж от град Пърт, Австралия, който три пъти се обажда от това далечно място, за да ми благодари, че съм написала книгата и очевидно не се бе разколебал, след като и трите пъти бе попаднал на телефонния ми секретар. Най-силно ме вълнуват обаче разказите на хората, които са успели да се преобразят. Млад мъж от Северозападните щати ми каза, че станал наркоман и постепенно загубил всичко. Кога-

то приятел му дал „Героят в теб“, живеел сам в гората. Каза, че прочел книгата, повярвал ѝ и променил живота си. Когато дойде на моя лекция с молба за автограф върху парцаливия му екземпляр от книгата, вече работеше като бизнесмен в малка компания и, общо взето, печелеше добре. Такава е силата на мита.

Разбира се, не искам да кажа, че всеки, който е прочел „Героят в теб“, е придобил сила или дори е харесал книгата. Една жена, например, се възмущаваше, че съм написала „Магьосникът“, като се чудеше как авторката на тази толкова полезна в други отношения книга е могла да напише такъв боклук! Друга, като обясняваше защо не е могла да вникне в книгата, ми каза: „Ясно е, че търсите духовна дълбочина. А аз искам болката да спре“. Този отговор показваше дълбоко чувство на загуба и уязвимост. Не можех да не изпитам съчувствие към нейния възглед въпреки личното ми убеждение, че трябва да се мине първо през болката, за да се открие смисъл, и оттам – радост.

Новото разширено издание на „Героят в теб“ бе предизвикано от най-честия въпрос, задаван от читателите: „Може ли по някакъв начин човек да подтикне развитието на даден архетип в живота си?“. Отговорът е „да“ и упражненията, които съм включила в разширеното издание, целят точно това. Може да решите да правите само упражненията за архетипа, който искате да развиете, или всички упражнения, за да се опитате да постигнете цялостност. Упражненията можете да изпълнявате самостоятелно, но ако имате условия да ги правите с други хора, лесно ще изградите приятелства и групи, като взаимно ще се подкрепяте в героичните си пътувания.

Вторият, най-често задаван въпрос е „Какво научихте, след като написахте „Героят в теб?“. По-подробния отговор на този въпрос ще дам след завършването на две книги, които са в процес на подготовка. А простият отговор е, че сега много по-силно, отколкото в първото издание на книгата, изтъквам цикличния характер на пътуването и пълното равенство на архетиповете. Ако днес трябва да напиша отново „Героят в теб“, бих разширила анализа на положителния принос на архетипа Невинен и на недостатъците на Магьосника – особено опасностите да причиним хаос, както прави Чиракът на Вълшебника, ако се нагърбим с повече от онова, което можем да носим, или ако вредим, както прави злият Вълшебник, като използваме силата на Магьосника за егоистични и безчовечни цели.

Накрая, читателите ме питат как е повлияло върху живота ми отпечатването на книгата. Този факт оказва значително влияние върху обществения ми живот. Бях откъсната от преподавателската и административната си работа в колежа и станах президент на образователна и консултантска организация. В тази си роля мога да пиша, да говоря, да провеждам работни срещи и практически сеанси. И през цялото работно време да се консултирам с различни организации за начините да се вслушваме в героите в нас, докато правим индивидуалните и колективните си пътувания. Книгата повлия не по-малко и върху моя духовен живот. Мисълта, че толкова много хора откликват на една въображаема перспектива към живота им, ми дава импулс в работата и засилва оптимизма ми за бъдещето на обществото. За това и за още много неща изпитвам дълбока благодарност.

Предговор

Написах тази книга отчасти, за да отдам почит на архетиповете, които ми помагат да се развия като личност и като учен. Това беше и упражнение за синтез, при което използвах прозрения и от редица традиции, освен от психологията на архетиповете, които са оказали влияние върху работата и живота ми. Сред тези традиции са феминистката теория (включително формулировките за женските системи), терапията чрез осмисляне, психологията на осмислянето и проникновенията на движението „Нова епоха“. Тази работа е и четвъртото ми изследване – което приема формата на книга – върху моделите на героичното пътуване и следователно се основава на предишната ми работа.

Докторската ми дисертация разглеждаше героите и шутите в съвременната белетристика. Там очертавах промяна в културната парадигма – от героичното съзнание до антигероя на шута, или фокусника, който предлага алтернативно, комично и оптимистично виждане на възможностите за пълноценен живот дори в модерния свят. По-късно, повлияна от феминисткото движение, започнах да се интересувам от образи на жени в литературата. По-специално изследвах взаимодействието между традиционните разкази, в които

жените се представят като девственици, проститутки, помощнички и майки, и формирането на самоличност у жените. Как ние, жените, разбираме кои сме? Доколко достоверни са разказите, които познаваме от литературата? Резултатът от това проучване бе антология, която съставихме съвместно с Катерин Поуп и озаглавихме „Кой съм този път? Портрети на жени в американската и английската литература“ (*Who Am I This Time? Female Portraits in American and British Literature** (McGraw-Hill, 1976). Анализирайки тези портрети, заедно с Катерин Поуп идентифицирахме героичните образи на жени: мъдреца, художника и воина.

Писането на тази книга ми помогна да разбера не само че много от нашите модели на социализация почиват върху ограничаващи стереотипи, но и че не бива просто да ги окачествяваме като неподходящи за нас и да ги пренебрегваме. *Стереотипите* са изпрани и изгладени, опитомени варианти на *архетиповете*, от които получават силата си. Повърхностният стереотип изглежда управляем и безопасен, но следователно носи по-малко, а не повече живот. Архетипът, който стои зад него, е жизнен и силен.

Когато с Катерин Поуп се придвижвахме от ограничаващите стереотипи към широките архетипове зад тях, открихме богата и още неизследвана традиция на женския героизъм. Когато пишех дисертацията си, изобщо не се бях замисляла дали моделите, които определях като характерни за човешкия героизъм в съвременния свят, нямаше да са различни, ако героят е жена. Ре-

* Carol Pearson and Katherine Pope, eds., *Who Am I This Time? Female Portraits in American and British Literature* (New York; McGraw-Hill Book Co., 1976).

шихме да проследим произведения, в които има действващи лица – жени, и да очертаем модела на женския героизъм. Открихме, че макар на равнище архетип моделите на мъжкия и женския героизъм да си приличаха, те силно се различаваха в детайлите, тона и смисъла от аналогичните разкази за мъже. Нещо повече, пътуването на героинята бе по-оптимистично, по-демократично и по-егалитарно от пътуването на героя.

В резултат на това изследване издадохме „Жената – герой в американската и английската литература“ (*The Female Hero in American and British Literature*)^{*}. През годините, които изминаха оттогава, реакциите на читателите към книгата ме убедиха, че ясното разкриване на митовете, които управляват живота ни, оказва силно въздействие. Когато не назоваваме митовете, ние сме техни заложници и не можем да направим нищо друго, освен да доиграем сюжетите им докрай. Когато ги назовем, добиваме възможност да избираме реакцията си. Можем да се отървем от нежеланите митове (например от мита за Пепеляшка, за който бе установено, че поражда комплекса Пепеляшка) и/или да проявим уважение към модела на архетипа, който управлява живота ни, и да извлечем поука от него.

Когато започнах да проучвам пътуванията на жени, по този въпрос още нямаше богата литература – поне нямаше изследване, направено от гледна точка на жената. Големите книги за героя като „Героят с хиляда лица“ (*The Hero with a Thousand Faces*) на Джоузеф Камбъл приемаха или че героят е мъж, или че мъжкият и жен-

^{*} Pearson and Pope, *The Female Hero in American and British Literature* (New York: R.R. Bowker and Co., 1981)

ският героизъм в основата си не се различават*. В последно време, като имат предвид провеждането на изследвания върху жените и широкия интерес към женската ерудиция, мнозина теоретици започват да анализират моделите на пътуванията на жените и техните отлики от пътуванията на мъжете. По-голямата част от тези изследвания обаче преувеличават различията.

Днес моделите на мъжките и женските пътувания трябва да се изследват едновременно, като се обръща сериозно внимание на приликите и разликите. Ние принадлежим към един и същ вид, но биологията и регулаторните ни механизми са различни, както и възможностите, които ни предоставя обществото. В резултат структурата и тонът на нашите пътувания са различни, а също и сюжетите, които изиграваме.

За новаторските концепции, засягащи различията между половете, специално съм задължена на теоретичната разработка на Каръл Джилиган „На различен глас: Психологичната теория и развитието на жените“ (*In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*)** , на Джеси Бърнард – „Женският свят“ (*The Female World*)** и на Ан Уилсън Шуйф – „Женска реалност: Зараждаща се женска система в общество на бели мъже“ (*Women's Reality: An Emerging Female System in the White Male Society*****). На Ан Шуйф, с която работих дълги години

* Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces* (New York: World Publishing Co., 1970).

** Carol Gilligan, *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1981).

*** Jessie Bernard, *The Female World* (New York: The Free Press, 1981).

**** Anne Wilson Schaeff, *Women's Reality: An Emerging Female System in the White Male Society* (Minneapolis, Minn.: Winston Press, 1981).

ни, съм признателна и затова, че благодарение на нея разбрах принципите, които стоят зад терапията чрез осмисляне, и по-специално защото твърдо се убедих, че можем да се доверим на собствените си процеси на развитие. Публикациите на Шърли Герке Лутман, особено „Събрани съчинения“ и „Енергия и лична сила“ (*Collections and Energy and Personal Power*)^{*} бяха много важни за мен, защото доразвиха тези мои разбирания, особено що се отнася до понятието за огледалното отразяване в Глава 6, „Магьосникът“. Повлия ми и изследването на Стархок за женската духовност – „Спиралният танц“ и „Да сънуваш мрака“ (*The Spiral Dance* и *Dreaming the Dark*)^{**}.

Работата ми се различава от работата на мнозина теоретици, изследващи различията между половете, по това, че аз подчертавам както основните сходства между тях, така и различията им. Надявам се, че като назовавам някои от сходствата и разликите, работата ми не само ще улесни и ще направи по-безболезнено пътуването на жените и мъжете, но и ще подобри обсъждането между тях.

Шърли Лутман и други теоретици на „Нова епоха“, като Джералд Дж. Джамполски („Любовта се освобождава от страха“ – *Love Is Letting Go of Fear*)^{***} и У. Бръф Джой („Пътят на Джой“ – *Joy's Way*)^{****} ми помогнаха да

* Shirley Gehrke Luthman, *Collections and Energy and Personal Power* (San Rafael, Calif.: Mehetabel and Co., 1971 and 1982, respectively).

** Starhawk, *The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess* (San Francisco: Harper & Row, 1979) and *Dreaming the Dark: Magic, Sex & Politics* (Boston: Beacon Press, 1982).

*** Gerald G. Jampolsky, *Love is Letting Go of Fear* (Millbrae, Calif.: Celestial Arts, 1979).

**** W. Brugh Joy, *Joy's Way: A Map for the Transformational Journey* (Los Angeles: J. P. Tarcher, Inc., 1979).

разбера, че в много отношения ние избираме света, в който живеем. Докато пишех тази книга, осъзнах, че всеки от архетиповете носи свой светоглед. Външният свят ни моделира, като затвърждава убежденията ни за него. Например хората, които се виждат като жертви, действително стават жертви. По-нататък, дори когато светът не ни отразява като в огледало, ние виждаме само онези негови страни, които подхождат на сценариите ни за момента, освен ако не сме готови да прогължам развитието си.

Имам резерви обаче към някои начини на мислене, характерни за „Нова епоха“. Те се съдържат в книги като „Илюзии“ (*Illusions*) на Ричард Бах. Външният свят съществува и не е изцяло под контрола на един-единствен индивид. Едно е да вярваме, че носим пълна отговорност за живота си и на духовно равнище да избираме събитията в него, и съвсем друго е всичко външно да виждаме като илюзия. За да се развиеш в човек с чувство за отговорност, от огромно значение е да виждаш, че съществуват и други хора, а също и мизерия, болести и страдание. Опасявам се освен това, че мисленето на „Нова епоха“ в известна степен насърчава хората да вярват, че могат да прескочат пътуванията си, и да живеят, сякаш са се върнали в рая, без да изпълнят своите задачи, много важни за развитието.

Нямаше да мога да напиша книгата без прозренията на теоретиците-последователи на Юнг Джеймс Хилман и Джоузеф Камбъл*. Освен на тези психолози на архетиповете, заграджана съм и на психолозите на развитие-

* See James Hillman, *Re-Visioning Psychology* (New York: Harper Colophon Books, 1975) for a full discussion of the premises of archetypal psychology.

то, работещи в областта на когнитивното и моралното развитие, като Уилям Пери („Форми на интелектуалното и нравственото израстване в колежа“ – *Forms of Intellectual and Ethical Development in the College Years*)*, Лорънс Колберг („Философията на нравственото развитие“ – *The Philosophy of Moral Development*)** и отново на Каръл Джулиган, както и на колегите ми от Университета на Мериленд, и най-вече на Фейт Гейбълник и Лиъ Кнефелкамп за всичко, което научих от тях.

Книгата е изградена около понятия от психологията на развитието – убеждението, че всички хора преминават през фази и етапи и че успешното завършване на един етап прави възможно преминаването към следващия, макар че жените и мъжете обикновено ги изживяват в различен ред и по различен начин изиграват сюжетите. Във всеки етап е заложена задача, свързана с развитието. Следователно, веднъж научите ли се да я изпълнявате, вие ще запазите тази способност и в бъдеще. Етапите се допълват и не са строго праволинейни. Като се развивате и се променяте, вие добавяте нови сюжети и животът ви става по-пълен. Тази теория се различава от големия брой теории за етапите по това, че разделя етапа от хронологичната възраст, отменя необходимостта да се подхожда последователно към всяка задача за научаване и признава – поне както се отбелязва в предговора – спецификата на различните култури. Не претендира за универсалност.

* William Perry, *Forms of Intellectual and Ethical Development in the College Years: A Scheme* (New York; Holt, Rinehart and Winston, 1970).

** Lawrence Kohlberg, *The Philosophy of Moral Development* (San Francisco: Harper & Row, 1981).

Действително, въпреки че тази книга е плод на дългогодишно изследване на литературата и мита и на грижливо наблюдение на живота на хората около мен, тя има много личен и субективен характер. Една приятелка подхвърли, че бих могла да озаглавя тази книга „Каръл Пирсън на 40 години“, защото е написана, за да ознаменува края на една фаза в живота ми. Написах я, когато се разделях с редовната преподавателска дейност, за да мога да предложа на студентите си нещо, обобщаващо моите познания за живота, които бих искала да споделя с тях.

Прекрасно съзнавам, че познанията и опитът ми са ограничени. Онова, което съм видяла, и моделите, които съм могла да опозная, се основават на опита ми на жена от средната класа на бялата раса, феминистка, съпруга, майка и накрая изследователка. Надявам се, че читателят, чийто живот и преживявания може да са много по-различни от моите и чиито истини следователно ще са малко или много по-различни от тук изложените, ще използва книгата като отправна точка в неспирен диалог и ще отдели време, за да помисли над онова, което знае за боговете и богините, осветяващи живота ни. Аз със сигурност ще продължа да го правя. Но ако случайно ме срещнете след няколко години, не очаквайте да защитавам идеите от тази книга. Най-вероятно ще зная повече и може вече да не съм съгласна с онова, което съм казала. Кажете ми каквото мислите и ме попитайте – ако за нещо искате да ме питате – какво съм научила, откакто написах книгата.